

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.3.59

UDK 792.09(497.6 Jajce)

Primljeno: 16. 05. 2021.

Pregledni rad

Review paper

Marko Misirača

50 GODINA BH DRAME NA POZORIŠNIM/ KAZALIŠNIM IGRAMA BiH U JAJCU: MALI ISTORIJAT BOSANSKOHERCEGOVAČKE KROZ PREGLED UČEŠĆA NA FESTIVALU POZORIŠNE/ KAZALIŠNE IGRE BiH U JAJCU

Tekst donosi pregled prisutnosti bosanskohercegovačke dramske i prozne književnosti na profesionalnim pozorišnim scenama u BiH kroz predstave koje su učestvovala na festivalu Pozorišne/kazališne igre BiH u Jajcu u posljednjih pola vijeka. Kroz pregled učešća predstava na jednom od najvažnijih državnih festivala, analizira se prisutnost bh drame u profesionalnim bh teatrima u pomenutom periodu i tretman bh drame od strane pozorišnih kuća, ali i percepcija od strane stručne javnosti.

Ključne riječi: bosanskohercegovačka književnost; bosanskohercegovačka drama; Pozorišne/kazališne igre BiH, Jajce; domaći dramski tekst; bosanskohercegovačka pozorišta

Tekuće 2021. godine bosanskohercegovačka kulturna scena obilježiće dvostruki značajni jubilej: 50 godina od osnivanja jednog od najstarijih festivala u zemlji, Pozorišnih/kazališnih igara BiH u Jajcu, svojevrsnog sezonskog pregleda najrelevantnijih pozorišnih produkcija u zemlji, i 40 izdanja ovog festivala (s obzirom na pauzu u periodu 1992-2002, ove godine će se festival održati po 40. put). Ovaj, nekada najznačajniji festival pozorišta u BiH, nakon rata i obnavljanja u potpuno novim političkim okolnostima, iz godine u godinu nastoji da povrati sjaj predratnih godina

i da, uprkos materijalnim i drugim nedaćama, ponovo bude događaj od velikog značaja za pozorišnu umjetnost i kulturni život u BiH. Uvidom u pregled repertoara Igara možemo sagledati istoriju pozorišta BiH u malom, u svim njenim segmentima, pa tako i u onome šta je bosanskohercegovačka drama značila i koliko je dala u ovom periodu. Gordana Muzaferija u svom radu bh dramsku književnost posmatra u kontekstu njene multikulturalnosti:

„U multikulturalnoj Bosni i Hercegovini i književnost se zasniva na višeglasju, pa u njenom specifičnom integralnom otisku, gdje se dodiruju literarne tradicije Istoka i Zapada, prepoznajemo četiri različite komponente: bošnjačku, hrvatsku, srpsku i židovsku, ali one se međusobno ne isključuju nego istodobno stoje i u usporednom i u prožimajućem odnosu i tvore jedinstvo u razlikama. Tom složenom modelu bosanskohercegovačke literature pripada sa svim svojim posebnostima i drama, koja je na književnopovijesnoj vertikali jedan od najmlađih žanrova, jer je prvi dramski tekst objavljen tek 1885. godine. Bila je to “vesela igra” *Majčin amanet* svećenika Ivana Lepušića, nastala ponajviše pod utjecajem melodramskih pučkih igara Ilije Okrugića Sremca. (...) Međutim, historija dramskog žanra u Bosni i Hercegovini započinje ipak tek u doba austro-ugarske vladavine, naročito, u posljednjem desetljeću 19. stoljeća, kada se događa kulturni preporod kod svih bosanskohercegovačkih naroda, a manifestira se kroz pokretanje časopisa, otvaranje čitaonica i amaterskih scena, na kojima se izvode i prve predstave putujućih teatarata (iz Srbije, Hrvatske, Austrije i Mađarske), što postaje svojevrsan poticaj za pisanje domaćih dramskih tekstova.“ (2001: 104)

U predgovoru jedne od prvih ambicioznijih antologija bosanskohercegovačke dramske književnosti (u ediciji “Savremena književnost naroda i narodnosti BiH u 50 knjiga” u izdanju sarajevske Svjetlosti) Josip Lešić, praveći presjek dramskog stvaralaštva u BiH nakon Drugog svjetskog rata, zaključuje:

„Od prve komedije-agitovke *A šta sad* (1945) Skendera Kulenovića do prve i još neprikazane drame Dževada Karahasana *Kralju ipak ne sviđa se gluma* (1983), u rasponu gotovo pune četiri decenije, dramsko stvaralaštvo Bosne i Hercegovine prošlo je zanimljiv i dinamičan stvaralački put, praćen uspjesima i zabludama, promašajima i rezultatima, i u tom postupnom (često mučnom i napornom) osvajanju i kretanju uspjelo je da se nametne (i temom i strukturom) kao neosporna kreativna činjenica na koju će naša pozorišta i sada i u budućnosti morati da računaju.“ (1985: 21)

Lešić nas takođe podsjeća da u vrijeme kada se rađa ideja o Pozorišnim igrama Bosne i Hercegovine u Jajcu (početak 70-ih godina XX vijeka), profesionalna pozorišta u BiH repertoarski se otvaraju prema djelima moderne svjetske drame i da

neposredni pozorišni kontakti sa najznačajnijim jugoslovenskim i evropskim dramatičarima (prvenstveno preko beogradskog BITEF-a i sarajevskog MESS-a), te pojava teoretske literature iz oblasti dramaturgije, direktno i plodonosno utiču na razvoj savremene dramske književnosti u BiH.

Igre u Jajcu prvi su bazično bosanskohercegovački pozorišni festival (i prvi festival nakon sarajevskog MESS-a uopšte u BiH). Osnovane su kao smotra najboljih ostvarenja u vlastitoj produkciji bosanskohercegovačkih scena u toku jedne sezone i tokom prve dvije decenije postojanja nisu imale instituciju selektora već su profesionalna pozorišta u BiH (u periodu SFRJ ih je bilo ukupno sedam¹) svake godine sama delegirala svoju *najbolju* predstavu. Vojislav Vujanović nas u svojoj nezaobilaznoj studiji o prve dvije dekade Igrara podsjeća na naslove iz štampe koji najavljuju početak jedne nove institucije bosanskohercegovačkog teatra:

„Pripreme za početak Igrara dosta su dugo vršene i o tome je, povremeno, glas dospijevao do javnosti. Ipak, prvi novinski zapis o Igrama objavljen je u „Oslobođenju” 17. maja 1971. godine, nekih mjesec dana prije početka. U nadnaslovu je stajalo: “Pismo iz grada na Plivi”, naslov je glasio “JAJCE – KONTINENTALNI DUBROVNIK”, a u podnaslovu je stajalo: “Tema dana: Pozorišne igre Bosne i Hercegovine od 20. do 27. juna”. (...) Sljedeća informacija je objavljena u “Borbi” 2. juna, a autor je bio banjalučki dopisnik ovog lista Hamid Husedžinović. Njegov tekst, pod naslovom “Pozorišne igre u Jajcu”, čitav je posvećen ovoj manifestaciji. U tom tekstu autor obavještava javnost da su Igre “zamišljene kao smotra domaćih tekstova i dostignuća bosanskohercegovačkih pozorišta” i da će sredstva biti obezbijedena “iz republičkih izvora i budžeta grada domaćina”, pri tom apostrofirajući da su organizatori pazili “da ne naprave kopiju Sterijinog pozorja, nego originalnu, zanimljivu i korisnu manifestaciju”. Husedžinović zapisuje i to da će “na Pozorišnim igrama u Jajcu bosanskohercegovačka pozorišta učestvovati s tekstovima domaćih autora koje prvi put izvode” i da je namjera organizatora “stimulacija domaće dramske književnosti”.“ (2000: 10-11)

Od ideje da ovo bude festival isključivo domaćih autora se, očigledno, već u prvoj godini odustalo, te su na Prvim igrama 1971. od 7 takmičarskih predstava samo 3 predstave izvedene po djelima bh. autora (*Vučica* Jovana Spreme u izvođenju Narodnog pozorišta Bosanske krajine iz Banje Luke, *Veliki vezir* Derviša Sušića u izvođenju tuzlanskog Narodnog pozorišta i *Ugursuz* Nedžada Ibrišimovića zeničkog

---

¹ I to su: Narodno pozorište u Sarajevu (osn. 1921), Narodno pozorište Bosanske krajine u Banjoj Luci (danas Narodno pozorište Republike Srpske, osn. 1930), Narodno pozorište u Mostaru (osn. 1949), Narodno pozorište u Tuzli (osn. 1949), Pozorište mladih u Sarajevu (nastalo od Pionirskog pozorišta i Pozorišta lutaka, osn. 1950), Narodno pozorište u Zenici (danas Bosansko narodno pozorište, osn. 1950) i Kamerni teatar 55 u Sarajevu (osn. 1955).

Narodnog pozorišta). Jedan od aktivnijih hroničara pozorišnog života u BiH tog vremena, Svetozar Radonjić-Ras pozdravlja promociju domaćeg dramskog stvaralaštva na Igrama ali i izražava bojazan prema takvoj orijentaciji:

„Već na Prvim igrama znatna pažnja poklonjena je domaćim dramskim piscima, pa se može očekivati da će ova manifestacija i ubuduće stimulirati domaće dramsko stvaralaštvo. Od sedam predstava izvedenih u službenoj konkurenciji tri su rađene na tekstovima bosanskohercegovačkih autora. Istina, to ne znači da ovakvoj orijentaciji treba dati bezrezervnu podršku, to prije što ova manifestacija ima natjecateljski karakter pa se puna pažnja mora poklanjati kvaliteti. Pokazalo se, naime, da se domaćim autorima mora prilaziti s izvjesnim oprezom. To se osjetilo na prvoj predstavi domaćeg autora *Vučica* Jovana Spreme koju je izvelo Narodno pozorište iz Banjaluke.“ (Radonjić 1971)

Vojislav Vujanović nas detaljnije uvodi u atmosferu nakon prve izvedene predstave na Igrama, i to praižvedbe domaćeg teksta. Iz njegovog sjećanja jasnija nam je Radonjićeva teza o “izvjesnom oprezu” kada se radi o domaćim praižvedbama:

„S druge, pak, strane, ova je predstava zadovoljavala sve intencije koje su, u početku, stavljene u temelj Igara: da bude domaći i da bude prvo izvođenje, mada je iz repertoara vidljivo da se, na samom startu, odustalo od takvog koncepta. Publika je, kako svjedoče novinski izvještači, predstavu dočekala cvijećem i aplauzima, međutim: za Okruglim stolom situacija je bila upravo obrnuta. Prisutni kritičari su bili prevashodno okupirani izvedenim tekstom, pa su se same izvedbe, pogotovo glumačkih kreacija, doticali sasvim ovlaš. O tekstu se govorilo isključivo negativno i pored toga što je voditelj pokušao da sugerira drugačiji odnos. Prvu repliku je sebi prisvojio Sead Fetahagić. Za dramu je rekao da je plakatska, feljtonistička, gdje je “sve lažno i gdje je to sve goli šablon”. (...)“ (2000: 14-15)

I pored toga što su druge dvije predstave rađene po bh. autorima kod stručne javnosti “prošle” nešto bolje, te što je stručni žiri vrlo solidno darivao ansamble koji su izveli domaće pisce (od 10 nagrada, čak šest je otišlo u njihove ruke, kao i nagrada publike za tuzlanskog *Velikog vezira*), reklo bi se da su pozorišta preozbiljno (ili nedovoljno ozbiljno!) shvatila upozorenja kritičara, te su u narednim godinama prilično izbjegavali da delegiraju domaće autore za Igre. Tako se u narednih nekoliko godina i izdanja festivala stidljivo, tek ponegdje probija riječ domaćeg dramskog pisma. Godine 1972. u takmičarskom programu Igara pojaviće se samo jedan bh. autor i to u vidu dramatizacije proznog djela (*Kuća oplakana* Rodoljuba Čolakovića u dramatizaciji Miroslava Belovića i Slobodana Unkovskog iz sarajevskog Narodnog pozorišta), te jedna u pratećem programu, izvedena u čast nagrađenih, takođe

dramatizacija proze (Kočićeve *Krajiške legende* u dramatizaciji i režiji Jovana Putnika iz banjalučkog teatra). Igre će 1973. i 1974. proteći će bez ijedne predstave bh. autora (!), osim monodrame Josipa Pejakovića *Oj, živote* u pratećem programu, Godine 1975. tek jedna od sedam predstava donosi domaćeg autora, Miroslava Jančića i njegov komad *Grešni Herceg* u izvedbi pozorišta iz Mostara, da bi tek na Šestim pozorišnim igrama 1976., kao na samom početku, jajačka publika vidjela tri nova domaća dramska teksta (*U korovu* Uroša Kovačevića iz sarajevskog Narodnog pozorišta, *Vode se povlače* Drage Mažara iz banjalučkog pozorišta i dramatizaciju romana *Hodža Strah* Derviša Sušića iz zeničkog pozorišta). Od oko 150 izvedenih predstava u takmičarskom programu u toku dvije predratne decenije Pozorišnih igara (21 izdanje festivala od 1971. do 1991), manje od jedne trećine (39) je predstava bh dramskih i proznih autora.

Izuzetak i ekskluzivitet je godina 1978. kada je od osam predstava u takmičarskom programu domaći autor bio prisutan u 4 predstave: dramatizacija Andrićevog romana *Na Drini ćuprija* pozorišta iz Zenice, predstava sarajevskog Narodnog pozorišta *Slobodo* po Petru Kočiću, savremeni komad Dragoljuba Jeknić *Šest lica traže pisca – ponovo* u produkciji Pozorišta u pokretu iz Sarajeva, *Gorko sunce* Anđelka Vuletića u izvedbi mostarskog pozorišta, te monološke partije u pratećem programu: *Glumac je... glumac je... glumac* Zijaha Sokolovića i *Nijemo kolo* Dare Sekulić. Obeshrabrujuće je, međutim, vjerovatno bilo za uprave teataru što baš ove godine nije dodijeljena nagrada za predstavu u cjelini pošto, očigledno, nijedna predstava nije zadovoljila visoko postavljene kriterijume. Zanimljivo je da i revnosni hroničar Igara Vojislav Vujanović bilježi osmu sezonu Pozorišnih igara kao “evidentan pad kvaliteta u gotovo svim teatarskim segmentima” (ibid. 85).

Iznenadjujući obrat i povjerenje u domaćeg dramskog pisca donosi 1982. godina. Na dvanaestim Pozorišnim igrama čak 5 od ukupno 7 takmičarskih predstava izvelo je djela domaćih autora. Mostarski teatar predstavio se originalnom dramatizacijom *Majčine Sultanije* Svetozara Ćorovića autorskog tandema Milosav Marinović – Miloš Lazin (pojaviće se i na prestižnom Sterijinom pozorju), Kamerni teatar 55 iz Sarajeva predstavio se praizvedbom *Voćnog dana* Velimira Stojanovića, Dramska scena sarajevskog Pozorišta mladih autorskim projektom Dubravka Bibanovića *Ljubavna konzerva*, sarajevsko Narodno pozorište odigralo je novu verziju Sušićevog *Velikog vezira*, a zeničko pozorište nastavilo je sa tradicijom dramatizacija velikih književnih djela i izvelo Andrićevu *Prokletu avliju*. Međutim, stručni žiri se te godine opredijelio da većinu nagrada dodijeli *Molijerovom Tartifu ili sudbini jednog komada* iz banjalučkog teatra i time, možda nesvjesno, još jednom pošalje oštru poruku teatrima

da se drže “sigurnih i provjerenih” repertoarskih poteza. Sljedstveno tome, u narednim godinama do rata, u takmičarskom programu će se pojavljivati tek jedna do dvije predstave po predlošku domaćeg autora, dok pozorišta iz BiH kao *najbolje* delegiraju uglavnom predstave rađene po svjetskim klasicima i, još više, savremenim autorima iz drugih republika: Srbije (Dušan Kovačević, Dragan Tomić, Siniša Kovačević, Ljubomir Simović, Nenad Prokić), Hrvatske (Slobodan Šnajder, Marijan Matković, Ivo Brešan), Slovenije (Tone Partljič, Drago Jančar), Makedonije (Goran Stefanovski, Jordan Plevneš).

I letimičan pregled repertoara jajačkih Igara u prve dvije dekade pokazuje nam da su se bosanskohercegovačka pozorišta, kada su se okretala domaćem autoru, okretala i *vremenu prošlom* (kako Josip Lešić u citiranom predgovoru klasifikuje jednu od nekoliko tendencija u savremenoj bh. dramskoj književnosti). Reklo bi se da bh. autori nisu u dovoljnoj mjeri uspijevali da odgovore na stvarnost u svojim komadima kao autori iz drugih republika, pa su posezali za istorijskom građom i dokumentarnim materijalima iz prošlosti. Ili pak pozorišta nisu savremene teme i ambijente u komadima bosanskih autora smatrali *najboljim* u svojoj sezonskoj produkciji te ih, prosto, nisu delegirali za Pozorišne igre. Tu su „drame sa istorijskom tematikom” koje “obuhvataju hronološki gotovo sve važnije istorijske događaje i ličnosti Bosne i Hercegovine: uspon i pad bosanske države (Tvrtko, herceg Stjepan, bogumili), turska vladavina (Mehmed-paša Sokolović, Hasan Kaimija, Omer-paša Latas, Ivo Franjo Jukić), austro-ugarska uprava (mostarski muftija Karabeg, Petar Kočić, Gavriilo Princip i drugovi), period između dva rata, od proglašenja Obznane do početka drugog svjetskog rata (Alija Alijagić, Rodoljub Čolaković, Akif Šeremet, Gojko Vuković)” (Lešić 1985: 16).

Od autora sa istorijskim proserdeom višestruko je prisutan Derviš Sušić (sa čak dvije postavke *Velikog vezira* o sudbini Mehmed-paše Sokolovića, komadom *Posljednja ljubav Hasana Kaimije*, te dramatisacijom romana *Hodža Strah* u vidu ansambl predstave, kao i u formi monodrame *Ja, Vehab Koluhija* u pratećem programu), zatim, sa svojim kanonskim djelima Ivo Andrić i Meša Selimović (dramatisacije Andrićevih prozних djela *Na Drini ćuprija*, *Anikina vremena* i *Prokleta avlija*, te Selimovićeve *Tvrđave* i *Derviša i smrti*). Pogled u istoriju daju nam i dramatisacije djela Petra Kočića (predstave *Krajiške legende* i *Sloboda*), Svetozara Ćorovića (*Majčina Sultanija*), Nedžada Ibrišimovića (*Ugursuz*), te originalni dramski tekstovi Ahmeda Muradbegovića (*Na božjem putu*) i Isaka Samokovlije (*Plava Jevrejka*). Sa po jednom originalnom dramom u istorijskom miljeu, na Igrama su se u ovom periodu predstavili i savremeni pisci Miroslav Jančić (*Grešni Herceg*), Dušan Anđić (*Omer-paša Latas*),

Nijaz Alispahić (*Zmaj od Bosne*) i Darko Lukić (*Bašeskija, san o Sarajevu*). Svojevrsan kuriozitet predstavlja i prisustvo dva izuzetno popularna prozna autora i pjesnika, Branka Ćopića i Skendera Kulenovića, sa satiričnim prikazima ratne (Drugi svjetski rat) i poratne zbilje (Ćopićev *Vuk Bubalo* i Kulenovićeva *Djelidba*).

Podsjećajući nas na početke *neosimbolističke drame* i na inovacije i istraživanja u dramskoj formi u bh književnosti, Josip Lešić piše o konstituisanju „jedne osebujne neosimbolističke dramske poetike: ukidanje banalne faktografske svakodnevnice, eliminacija realistički determinisanih karaktera, stvaranje osjećanja ‘zagrobnog’ i tajanstvenog, miješanje realnog i irealnog, uvođenje simbolističke vizuelno-akustične (svjetlosne) scenske skripcije, što je sve dovelo do *oneobičavanja* stvarnosti i do izgrađivanja jednog novog i poetski osebujnog dramskog prosedea!” (ibid. 13). Ovaj opis odnosi se prvenstveno na dramske poetike Miodraga Žalice i Velimira Stojanovića, ali i ostale dramatičare ovog perioda koji stvaraju pod uticajem avangardne drame 60-ih godina (Jonesko, Beket) kao i filozofske parabole (Sartr, Kami). Iako ovi autori donose na bosanskohercegovačku scenu autentične dramaturške inovacije, na Igrama su prisutni tek sporadično: Miodrag Žalica sa komadima *Lambetvok ili nepristojna ptica* u produkciji zeničkog pozorišta (1981) i *Mamurni golubovi* tuzlanskog pozorišta (1985), Velimir Stojanović sa *Voćnim danom* (1982) Kamernog teatra 55, Zlatko Topčić sa *Kolapsom* (1987) zeničkog pozorišta i Dževad Karahasan sa komadom *Sreća je tamo* banjalučkog teatra (1988). Tek će poslijeratna jajačka publika na obnovljenim Igrama vidjeti Žalicine *Zagrljenike*, Stojanovićev kulturni komad *Nije čovjek ko ne umre*, Topčićevu *Sretnu novu 1994!!!*, Karahasanov *Koncert ptica* te niz komada drugih savremenih bh dramatičara.

Zanimljivo je na ovom mjestu makar letimično osvrnuti se na laureate, što će nam potvrditi opšteprihvaćenu “sumnju” u domaći (bosanskohercegovački) dramski tekst na Igrama u tadašnjim jugoslovenskim okvirima. Naime, od 21. izdanja festivala, tek će dva puta stručni žiri dodijeliti priznanje za najbolju predstavu u cjelini onima rađenim po bh. autorima: prvi put 1981. za Žalicin *Lambetvok* u zeničkoj produkciji i 1988. za predstavu *Plava Jevrejka* Samokovlije iz Kamernog teatra 55. Žiri publike će, međutim, biti blagonakloniji prema domaćim autorima: sedam puta će (od 1976. do 1991) publika za najbolju predstavu proglasiti bh. književnu baštinu, ali uglavnom predstave sa pogledom u istoriju i vrijeme prošlo (Sušićeve *Hodža Strah*, *Posljednju ljubav Hasana Kaimije* i *Velikog vezira*, Ćorovićev komad *Kao vihor*, predstavu *Sloboda* po P. Kočiću, Andrićeva *Anikina vremena* i Kulenovićevu *Djelidbu*). Iz ovoga možemo izvući zaključak da su publici bliži bili klasičniji narativi i kanonizovana djela od savremenih komada sa inovativnim pristupom. Igre su 1976. (6. izdanje fes-

tivala) ustanovile Nagradu za savremeni domaći dramski tekst koju je dodjeljivalo Novinsko-izdavačko preduzeće “Glas” iz Banje Luke, dok je odluku o nagradi donosio stručni žiri Igara. Međutim, u tadašnjim državnim okvirima domaći tekst podrazumijevao je sve jugoslovenske autore, tako da su bh. pisci samo tri puta tokom 21 godine postali laureati ovog priznanja: Uroš Kovačević za komad *U korovu* (1976), Velimir Stojanović za *Voćni dan* (1982) i Darko Lukić za *Bašeskiju, san o Sarajevu* (1991).

Trebalo je da protekne gotovo čitava decenija od završetka rata da bi se, u novoj političkoj klimi države Bosne i Hercegovine, ponovo organizovale Pozorišne/kazališne igre u Jajcu. Nakon tuzlanske manifestacije “Čekajući Jajce i Brčko” (1996) koja je pokušala baštiniti nekadašnja dva najznačajnija festivala u državi, te manifestacije “Glumački susreti na Plivi – U očekivanju Igara” u Jajcu (2002) koja je naznačila volju lokalnih vlasti za novi početak jajačkog festivala (predstavili su se glumci iz Mostara, Banje Luke, Zenice, Tuzle i Sarajeva sa kamernim teatarskim formama), 2003. održane su prve poratne, a 22. redovne Igre u obnovljenom Domu kulture. Te i naredne godine Igre su imale status revije, 2005. uvodi se ponovo institucija stručnog žirija i nagrađivanja, da bi 2006. Igre dobile definitivni današnji oblik, sa institucijom selektora koji odabira predstave iz, sada, dvocifrenog broja pozorišnih kuća (ne nužno institucionalnih) iz čitave BiH. Nekadašnjim pozorištima (zeničko Narodno pozorište promijenilo je ime u Bosansko narodno pozorište, dok je Narodno pozorište Bosanske krajine iz Banje Luke sada Narodno pozorište Republike Srpske) pridružili su se novoformirani teatri i udruženja građana: Hrvatsko narodno kazalište iz Mostara (nastalo odvajanjem dijela ansambla iz mostarskog Narodnog pozorišta), Teatar Kabare Tuzla (scena formirana pri tuzlanskoj Akademiji), Pozorište Prijedor i Mostarski teatar mladih (u bivšoj državi veoma uspješni amaterski ansambli koji su sada dobili status profesionalnih kuća) itd.

Domaći dramski tekst i u novim okolnostima teško pronalazi put do profesionalnih scena. Višeglasje književnosti u BiH sada je, nažalost, prilično narušeno, te se one *četiri različite komponente* o kojima je pisala Gordana Muzaferija, makar u prvim poratnim godinama međusobno isključuju, što se vidi u pozorišnoj praksi novih-starih teatar: npr. Hrvatsko narodno kazalište iz Mostara i Narodno pozorište Republike Srpske iz Banje Luke do danas gotovo da nijednom neće staviti bošnjačkog autora na repertoar, dok će pozorišta iz sredina sa većinskim bošnjačkim stanovništvom (Narodno pozorište iz Mostara, sarajevski teatri, te teatri u Tuzli i Zenici) biti nešto spremnija, naročito u novom milenijumu, da stave na repertoar autore iz Hrvatske i Srbije ali i hrvatske i srpske autore iz BiH. Na probleme repertoarskih politika, i neza-

hvalnu ulogu mladog domaćeg dramskog pisca u savremenom bh. teatru osvrnuće se već prilikom prve selekcije za Jajce Marko Kovačević:

„Od 16 oficijelno registrovanih teatarskih organizacija u BiH, samo je u jednom slučaju zaposlen kvalificiran dramaturg (BNP, Zenica). U još dva primjera dramaturg oficijelno postoji (u različitim statusima angažmana, NP RS, B. Luka i Pozorište mladih, Sarajevo), a u jednom je umetnički rukovodilac istovremeno i dramaturg (SARTR, Sarajevo). Zna se, svugdje u svijetu, da koncept jednog teatra, profilira umjetnički rukovodilac, ako ga ima, ili dramaturg sa dovoljno snažnim pravom autonomnosti. Mi tek trebamo doseći ovaj presudni stručni standard. Iz ovakvog stanja i dugogodišnje inertnosti, proističe i odnos naših teatarara prema tzv. domaćoj drami i mladim dramskim piscima. Naime, nije dovoljno samo pasivno čekati da neko od autora stidljivo ili bahato zakuca na teatarska vrata. Neophodno je staviti se u potpuno aktivnu ulogu, agresivnije otkrivati i stimulisati na razne načine dramske pisce i dramaturge, to je jedna od primarnih funkcija teatra, poglavito onog koji uživa finansijsku potporu bilo koje države, odnosno državne razine.“ (2013: 198)

Na prvi pogled, reklo bi se da je situacija za domaći dramski tekst u novim okolnostima nešto bolja. Od 126 predstava izvedenih u takmičarskom programu 18 poratnih Igara (2003-2020), nešto manje od trećine (38) je predstava rađenih po djelima bh autora. Po novom statutu Igara, uvodi se kategorija Nagrade za “dramski tekst suvremenog autora” koju dodjeljuje stručni žiri. Možemo pretpostaviti da je bila namjera da se i ovom nagradom dodatno skrene pažnja na domaće dramsko pismo. Međutim, kako se u samom statutu nije preciziralo da li se misli samo na domaće, regionalne ili i na svjetske autore, ni da li se mora nužno raditi o praizvedbi ili ne (da li opet iz onog straha sa predratnih Igara i *opreza* prema domaćem dramskom tekstu?), stručni žiri bio je doveden u nezahvalnu poziciju da paušalno procjenjuje svojstva ove nagrade (pa su je tako u prvih nekoliko godina dobili Januš Glovacki, Šarlota Džons, te Goran Stefanovski za svoj kulturni, tri decenije star komad *Divlje meso*). Pregled laureata po godinama ukazuje nam da se naknadno žiriju skrenula pažnja (ili se žiri interno dogovarao) da se pri odlučivanju za ovu nagradu akcenat stavi na bh. autore. To je konačno iznjedrilo jednu pristojnu antologiju nagrađenih tekstova (10) koju čine: *Sretna nova 1994!!!* i *Krokodil Lacoste* Zlatka Topčića, *Igra plakanja* Almira Imširevića, *Na dnu kace* Nikole Pejakovića (pod pseudonimom Pavle Teodorović), *U Zvorniku ja sam ostavio svoje srce* Abdulaha Sidrana, *Bunar* Radmile Smiljanić, *Koncert ptica* Dževada Karahasana, *Brašno u venama* Igora Štiksa, *Sve se nekako preživi, osim smrti* Ljubice Ostojić i *Pink Moon* Darija Bevande. Pored ovih, stručni žiri i žiri publike nagradama su skretali pažnju i na vrijedne postavke

Zagrljenika Miodraga Žalice (najbolja predstava stručnog žirija 2007), dramtizaciju romana *Nevakat* Derviša Sušića (nagrada žirija publike 2009), te predstave po romanu i scenariju Abdulaha Sidrana *Sjećaš li se Doli Bel* (najbolja predstava oba žirija 2019).

Jajačka publika i stručna javnost se, od obnavljanja Igara do danas, u takmičarskom i pratećem programu, mogla sresti i sa novim postavkama djela Meše Selimovića (*Derviš i smrt i Tvrđava*), Derviša Sušića (*Veliki vezir, Teferić i Posljednja ljubav Hasana Kaimije*), Ive Andrića (*Ćorkan i Prokleta avlija*), Skendera Kulenovića (*Djelidba*), Miodraga Žalice (*Mirišu li jorgovani u New Yorku?*) i Velimira Stojanovića (*Nije čovjek ko ne umre*), ali i praizvedbama savremenih komada Safeta Plakala (*Čežnja i smrt Sylvie Plath*), Nijaza Alispahića (*Hasanaginica*), Nenada Veličkovića (*Carev vodonoša i car bumbar, Vremenski tunel i Kapetan Džon Piplfoks*), Darka Lukića (*Nada iz ormara i Važno je biti pozitivan*), Amira Bukvića (*Djeca sa CNN-a*), Ljubice Ostojić (*Nevjesta od kiše*), Aide Pilav (*Crvenkapica na tačke, naopačke*), Vahida Durakovića (*Tamo gdje sunce zalazi i Boja krvi i ilovače*), Emira Imamovića (*Samo nek' ne puca!*), Selvedina Avdića (*Moja fabrika*) i Borisa Lalića (*Mirna Bosna*). Poseban kuriozitet predstavlja omnibus projekat zeničkog pozorišta *Stranci* koji je objedinio pet naručenih kratkih komada bh. autora (Darka Lukića, Aide Pilav, Hasana Džafića, Radmile Smiljanić i Almira Imširevića) i koji je na Igrama 2012. dobio dvije glumačke, te nagrade za režiju, kostimografiju i muziku. Sve češća tendencija savremenog teatra da "briše" granicu između dramskog teksta i predstave i postavlja autorske projekte reditelja, najčešće nastale u sprezi sa dramaturgom i ansamblom predstave, prisutna je posljednjih godina i na jajačkim Igrama. Tako je publika vidjela autorske projekte Seada Đulića [*Labirint i Oda radosti (Deveta nedovršena)*], Roberta Krajinića (*Kolaž ljubavnih snova i noćnih mora*), Harisa Pašovića (*Za šta biste dali svoj život?*), Aleša Kurta i Nejre Babić (*Jedvanosim-soboakalomistobo*) i Tanje Miletić-Oručević (*Identitluk*).

I na kraju, mora se istaći važnost uloge selektora u promovisanju domaćeg dramskog teksta. Iako je opštepoznata stvar da je selektor ovakve vrste festivala "osuđen" da bira unutar ponudene (rijetko kad u poratnoj BiH previše bogate) produkcije, u dosadašnjih 15 selekcija posebno su na popularizaciju domaćeg teksta uticali glumica Kaća Dorić (2007. izabrala 4 domaća teksta od ukupno 7 takmičarskih predstava), reditelj Marko Misirača (2012. izabrao 3 od 7), profesor i književnik Nedžad Ibrahimović (2013. izabrao 3 od 7), profesor i sâm dramski pisac Almir Bašović (2017. izabrao 3 od 7 i 2018. 2 od 6) i kritičar i teatrolog Strajo Krsmanović (2019. izabrao 4 od 6).

Bez obzira na probleme na koje je ukazivano prilikom *novih početaka* bh teatarskog života, danas sa distancom od gotovo dvije decenije (prošle godine održane su 18. poratne Igre) možemo sa sigurnošću potvrditi da ima nade za domaću dramu u bh. teatru i da je Gordana Muzaferija u pravu kada u svom radu zaključuje sljedeće:

“U svakom slučaju, bosanskohercegovačka dramatika, koja se u prošlom stoljeću morala boriti s hijatusom zakašnjenja i dokazivanja vlastitog identiteta, na početku novog stoljeća, ako stvari ostanu ovako, imat će sve više šanse za europska i svjetska propitivanja, jer to je već sad dramatika s jasnom fizionomijom, naročito na planu suvremenih dramaturških modela i poetičkih načela.” (2001: 113)

LITERATURA

1. Kovačević, Marko (2013), "Izvještaj selektora 25. Pozorišnih/kazališnih igara BiH u Jajcu", u: Vujanović, Vojislav (ur.), *Plodovi i trajanja*, JU "Dom kulture Jajce", Jajce, str. 197-201.
2. Lešić, Josip (1985), "Savremena dramska književnost u Bosni i Hercegovini (Tema i struktura)", u: Lešić, Josip (ur.), *Drame (izbor)*, Svjetlost, Sarajevo
3. Muzaferija, Gordana (2001), "Bosanskohercegovačka drama ili dijalog s vremenom", *Kazalište: časopis za kazališnu umjetnost*, br. 7/8, str. 104-113.
4. Radonjić-Ras, Svetozar (1971), *Uspješan početak*, Borba, Beograd, 3. VII 1971.
5. Vujanović, Vojislav (2000), *Plodovi i rađanja*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj
6. Vujanović, Vojislav (2013), *Plodovi i trajanja*, JU "Dom kulture Jajce", Jajce

50 YEARS OF DRAMA FROM BOSNIA & HERZEGOVINA IN THEATER FESTIVAL OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN JAJCE: A SHORT HISTORY OF BOSNIAN THEATER PLAYS THROUGH AN OVERVIEW OF PARTICIPATION IN THE B&H THEATER FESTIVAL IN JAJCE

Summary:

The text reviews the presence of Bosnian drama and prose literature on professional theater stages in BiH through performances that participated in the Theater Festival of BiH in Jajce in the last 50 years. Through an overview of the participation of performances at one of the most important state festivals, the presence of BiH plays in professional theaters in Bosnia is analyzed in the mentioned period - the treatment of BiH dramas by theaters as well as perceptions of them by the professional audience.

Keywords: Bosnian literature; Bosnian drama; Pozorišne/kazališne igre BiH, Jajce; domestic dramatic text; Bosnian theaters

Adresa autora
Authors' address

Marko Misirača
pozorišni i radio reditelj, Beograd
markomisiraca@gmail.com